

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

Випуск № 08/2014

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

ОГЛЯД АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Чи приділяють політичні партії належну увагу сталому розвитку агросектору України?

Автор

Юлія Айхгофер
gorodyska@apd-ukraine.de

Німецько-український агрополітичний діалог (APD)

Рейтарська 8/5 А, 01030 Київ
Тел. +38044/ 2356327
info@apd-ukraine.de
www.apd-ukraine.de

Аграрний сектор відіграє важливу роль в економіці України. Тож можна було б очікувати, що політичні партії приділяють відповідну увагу й сталому розвитку агросектору. Однак, актуальний аналіз партійних програм, представлених під час нещодавно проведених виборів до Верховної Ради, показав, що загалом політичні партії не приділяють достатньої уваги агросектору України, незважаючи на його роль в її економіці. Деякі партії все ж розглядають питання ефективності ринку землі, державної підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій. З іншого боку, менше обговорюються такі теми, як використання генетично модифікованих організмів, утримання тварин, екологічне сільське господарство чи адаптація до стандартів ЄС.

На даний момент в Україні зареєстровано 229 політичних партій¹. 29 з них були допущені до виборів 26.10.2014 року. З них лише 4 партії мають чітке програмне спрямування на проблеми агросектору. Шість партій подолали 5-відстоковий бар'єр та увійшли до парламенту. Окрім того, ще близько 100 депутатів потрапили до Верховної Ради без підтримки будь-якої партії. В новому парламенті буде представлений один депутат від партії «Заступ», вибраний в мажоритарному окрузі. Ця партія вбачає своїм головним завданням розвиток аграрного сектору.

Всі партії, за винятком Опозиційного боку, що створений з, передусім, колишніх членів Партії Регіонів під патронатом попереднього Президента Януковича, зафіксували в своїх програмах чітку орієнтацію на європейську інтеграцію України. Президент Порошенко закликав до широкої коаліції з п'яти партій.

Щодо питань сільського господарства парламентські партії показали такі програмні положення.

У передвиборчій програмі² партії **«Народний Фронт»**, на чолі якої стоїть прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, і яка отримала найбільшу

кількість місць за пропорційною виборчою системою, про агрополітику сказано небагато. Більшість членів цієї партії походять з лав партії «Батьківщина» Юлії Тимошенко (див. нижче). «Народний Фронт» лише висловив думку, що Україна може стати провідною країною на світовому аграрному ринку. Проте інструменти та підходи, які б зміцнили сільське господарство України, в партійній програмі конкретизовано не було.

У 3-сторінковій пропозиції коаліційної угоди «Народного Фронту» наведено лише найбільш нагальні агрополітичні ініціативи:

- Зміни до Закону «Про державну підтримку сільського господарства України» (щодо потужностей тваринницьких ферм та комплексів),
- Проект Закону «Про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людиною»,
- Проект Закону «Про корми».

«Блок Петра Порошенка», названий іменем Президента, в своїй загальній програмі³ лише коротким реченням описав важливість агросектору для економіки України.

29 жовтня 2014 року було опубліковано проект майбутньої коаліційної угоди від партії «Блок Петра Порошенка», який був представлений для обговорення з іншими партіями.

Цим проектом було визначено два головних напрями майбутніх реформ у сільському господарстві:

1. Реформа системи державної підтримки сільськогосподарської продукції та фінансування:
 - спрощення системи державної підтримки сільського господарства (зниження кількості програм державної підтримки, зменшення вимог до заявників);
 - скасування державного регулювання цін на аграрну продукцію;
 - запровадження нових фінансових інструментів (ф'ючерси, аграрні розписки);

¹ <http://www.drso.gov.ua/party>

² <http://nfront.org.ua/bazovi-dokumenti/programa>

³ http://solydarnist.org/?page_id=874

- приватизація державних підприємств.
2. Підтримка зовнішньої торгівлі:
- перехід від обмежень експорту до формування державного продовольчого резерву для забезпечення продовольчої безпеки країни;
 - зменшення витрат, пов'язаних із реалізацією сільськогосподарської продукції, шляхом скасування надмірних дозвільних документів (сертифікати якості, карантинні та ветеринарні сертифікати).

Партія **«УДАР»** Віталія Кличка об'єдналася з «Блоком Петра Порошенка» ще до парламентських виборів 26.10.2014 р. На жаль, у великій за обсягом програмі партії УДАР немає окремого розділу про сільське господарство. Деякі думки про агрополітику містяться в економічній частині програми. Помітним є поєднання таких частково протилежних принципів, як лібералізація ринку землі з одного боку, та посиленна державна підтримка – з іншого. Відповідно до партійної програми, приватну власність на землю варто дозволити, проте, подібно до позиції партії «Батьківщина», лише для громадян України. У програмі запропоновано створення прозорого торговельного майданчику з купівлі-продажу земельних ділянок та лібералізацію обмежень на зміну цільового призначення землі в сільській місцевості. Водночас, держава має надавати субсидії агросектору та частково відшкодовувати відсотки за іпотечними кредитами для первинного придбання сільськогосподарських ділянок. Партія також наголошує на необхідності збереження навколишнього середовища. Зокрема, необхідно підтримувати розвиток відновлювальних джерел енергії та біопалива, заохочувати енергоефективність, скорочувати викиди метану та ініціювати насадження нових лісів.

Третьою за кількістю місць у Верховній Раді є ліберально - консервативна партія **«Самопоміч»**. В сфері агросектору ця партія хоче покращити якість українських продуктів харчування та розширити експортні можливості. Стосовно земельних відносин партія висловлюється нечітко: сільськогосподарські землі мають стати «активом селянина», аби

селяни могли залучати інвестиції та розвивати сільську місцевість. Партія також наголошує на важливості екологічного землеробства, садівництві та тваринництві. Дуже консервативним й абстрактним є вислів з партійної програми про «сучасне українське село як архетипічну цінність та одне з основних джерел ідентичності»⁴.

Партія **«Опозиційний блок»** не звертається окремо до питання сільського господарства в своїй передвиборчій програмі⁵. В економіці партія хоче сприяти розвитку малих та середніх підприємств. А колись найсильніша парламентська «Партія Регіонів», велика кількість членів якої перейшли до «Опозиційного блоку», обіцяла в своїй передвиборчій програмі відродження українського села та розвиток конкурентоспроможного агросектору й аграрної інфраструктури. Партія хотіла провести земельну реформу, вдосконалити земельні відносини та нормативну оцінку землі, а також запровадити електронний земельний кадастр. Лише останній з цих намірів було реалізовано попереднім скликанням парламенту.

Право-популістська **«Радикальна партія Олега Ляшка»** хоче повністю заборонити продаж сільськогосподарських земель⁶. У програмі партії вказано проблему нелегального земельного ринку та обіцяно її подолати. Земля може бути надана в оренду лише під суворим державним наглядом. Проте доступ до землі для іноземців має бути заборонений взагалі. Подібно до партії «Батьківщина», Радикальна партія висловлюється на користь прозорого земельного кадастру. Сільську місцевість необхідно розвивати шляхом відкриття в кожному селі акушерсько-фельдшерського пункту.

Оновлена партія **«Батьківщина»** поставила за мету в своїй актуальній передвиборчій програмі⁷ відновити українське село. Праця 2-х мільйонів селян має зараховуватись як стаж для нарахування пенсії. Виробничі цикли слід

⁴ <http://samopomich.ua/program/>

⁵ <http://opposition.org.ua/platform.html>

⁶ <http://liashko.ua/program>

⁷ http://batkivshchyna.com.ua/storage/article/userfiles/files/pragrama_2014_1.pdf

вдосконалити, і необхідно вирощувати лише екологічно чисті продукти. Партія виступає проти запровадження ліберального земельного ринку. Натомість, необхідно провести земельну реформу: держава має скупити земельні ділянки в тих селян, які хочуть їх продати. Ціни на оренду варто збільшити до щонайменше 5% від вартості земельної ділянки. Окрім того, сільські та фермерські господарства мають отримувати дешеві кредити. Після подолання корупції в сфері торгівлі, держава має встановити справедливі ціни на сільськогосподарську продукцію, а також сприяти закупівлям сучасної екологічно чистої техніки. Поза тим, необхідно збільшувати кількість робочих місць, розвивати інфраструктуру освіти та охорони здоров'я на селі.

Позапарламентські партії

Лише трішки більше 7% з 229 українських політичних партій мають у своїй назві прямий зв'язок з сільським господарством чи навколишнім середовищем. Лише три з цих непарламентських партій були до цього часу представлені в парламенті: Селянська партія України (ВР II-го скликання), Партія Зелених України та Аграрна партія України (обидві в III-му скликанні ВР).

Партія політичного центру «Заступ», один представник якої отримав прямий мандат у Верховну Раду з мажоритарного округу, не розглядає землю як товар та виступає за продовження діючого мораторію на продаж сільськогосподарських земель, доки права селян на землю не будуть остаточно закріплені⁸. Згідно з програмою партії систему землекористування необхідно спростити. Фіксований сільськогосподарський податок слід зберегти, а кількість податків загалом потрібно зменшити, аби активніше стимулювати вироблення сільськогосподарської продукції. Одним з найважливіших пунктів вважається технологічна модернізація агросектору, яка має бути підтримана державою через кращу освіту та науку. Необхідно створити сприятливі умови переходу від індивідуальних селянських

господарств до фермерських господарств. Окрім того, держава має регулювати та розвивати внутрішній аграрний ринок, привести у відповідність українське законодавство до європейського та стимулювати аграрний експорт. Партія також вимагає більше державної допомоги для розвитку сільських територій.

Заснована у 1992 році «Селянська партія України» не отримувала місць у Верховній Раді з 2002 року і залишається невеликою партією, яка формує блоки з іншими лівими партіями (з Соціалістичною партією України чи з Партією Зелених України). Ця партія дотримується принципів ринкової економіки, вважає за доцільне дозволити приватизацію землі та підтримує розвиток інновацій. Водночас, Селянська партія підтримує заборону продажу сільськогосподарської землі та заохочує створення колективних селянських підприємств та запровадження державного страхування від втрати врожаю⁹.

Програма «Аграрної партії України» спрямована на захист інтересів українського села та вимагає забезпечувати внутрішній ринок продуктів харчування винятково українською продукцією. Програма партії є більш об'ємною, аніж в інших позапарламентських партій. Основні програмні засади партії такі: приватизація землі за умови встановлення нормативної вартості ділянок; сільськогосподарська кооперація; створення державою аграрного страхування, пенсійних фондів та інвестиційних фондів; розвиток інновацій та забезпечення соціального добробуту на селі¹⁰.

Партія «Відродження села» є також невеликою партією, яка приділяє значну увагу розвитку сільських територій. У програмі партії наголошується на підтримці фермерських господарств і кооперативів, залученні до села більшої кількості інвестицій, дозволі на приватну власність на землю та запровадженні державної іпотеки¹¹.

⁸ <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/showdoc2?PF7171=206&PID409=27>

⁹ http://selpu.com.ua/ua/oficijni_materiali/programa.html

¹⁰ <http://agroparty.org.ua/about/programme>

¹¹ <http://pvsua.org/page/6&lang=ua>

Партія **«Справедливість»**, яка до кінця 2011 року називалась «Об'єднані ліві та селяни», має доволі схожі програмні пункти. Сільські території мають отримувати більшу допомогу від держави, а саме у розмірі 10% від бюджету, призначеного для розвитку сільського господарства. Заборона на продаж сільськогосподарських земель та створення кооперативів є іншими важливими пунктами програми партії «Справедливість»¹².

Програма і сайт зареєстрованої в серпні 2014 року політичної партії **«Робітників, селян та інтелігенції України»** не доступні в інтернеті. Проте назва партії, що базується на класовому поділі суспільства, дозволяє говорити про її ліве ідеологічне спрямування. Інша молода партія - **«Зелений тризуб»**¹³ - бачить своє завдання в забороні генетично модифікованих продуктів та захисті навколишнього середовища.

Партія **«Зелених»** України, на відміну від німецького відповідника, не представлена в парламенті України та до цього часу не отримала широкої підтримки серед населення. Окрім чітко визначеної уваги до питань екології, партія має наступні пропозиції в сфері сільського господарства:

- посилення екологічного нагляду за якістю продуктів харчування,
- підтримка селянських кооперативів і дозвіл на продаж сільськогосподарської землі без зміни її цільового призначення¹⁴.

Партія **«Союз. Чорнобиль. Україна»**, пам'ятаючи чорнобильську катастрофу, концентрує свою увагу на захисті навколишнього середовища, екологічних стандартах в Україні та зменшенні кількості радіонуклідів в аграрній продукції¹⁵.

Програма партії **«Зелена планета»** також спрямована на захист навколишнього середовища та розвиток відновлюваних джерел енергії. Питання сільського господарства обговорено в програмі дуже коротко та загально: партія закликає до покращення

конкурентоспроможності українського аграрного сектору та соціального й економічного розвитку сільських територій¹⁶.

Отож, найважливішими темами, що представлені у програмах позапарламентських політичних партій, є заборона продажу сільськогосподарських земель, державна підтримка та необхідність розвитку села. Конкретними інструментами, які пропонують партії, є спеціальне с/г оподаткування, державне аграрне страхування та кредитування. Проте лише деякі політичні партії займаються темою адаптації законодавства України до *acquis* ЄС. Зелені партії підкреслюють необхідність екологічного землеробства, усунення наслідків чорнобильської катастрофи та сталого розвитку економіки. Проте у жодній з проаналізованих партійних програм не приділено достатньої уваги питанням використання генетично модифікованих організмів, тваринництва чи рослинництва.

Хоча жодну аграрну партію не було обрано за партійними списками, аграрне лоббі в списках партій, що потрапили до ВР, все ж присутнє. Так, наприклад, за списком Блоку Петра Порошенка до Верховної ради пройшли голова Української аграрної конфедерації, голова Союзу птахівників України та Союзу кормовиробників України, віце-ректор Вінницького аграрного університету, а також радник в наглядовій раді Агрохолдингу «Авангард». За списком партії «Самопоміч» пройшов віце-президент Української зернової асоціації.

У підсумку слід зазначити, що, хоча нещодавно обрані до Верховної Ради партії й визнають велику економічну роль агросектору, проте в їхніх програмах питання агрополітики розглядаються досить загально. Дві найбільші партії не надали детальних пропозицій для зміцнення сільського господарства. Найбільше уваги до стратегії розвитку українського села як «колиски української традиції, культури, мови та ідентичності»

¹² <http://www.livi.org.ua/programa/>

¹³ <http://z-t.net.ua/node/24>

¹⁴ http://greenparty.ua/about/program-of-party/ecology-economy-development/ecology-economy-development_66.html

¹⁵ <http://www.souzchernobyl.org/?section=91&id=1655>

¹⁶ <http://www.zelenaplaneta.org.ua/index.php/homepage-7.html>

приділяє партія «Батьківщина». Партія «Самопоміч» теж бачить село як «джерело ідентичності». Це звернення до метафізичної ролі села можна пояснити кризою на індустріальному Сході України. За винятком «Батьківщини», яка все ж запропонувала певні конкретні кроки для підтримки села, сільське господарство, як і раніше, стоїть лише на узбіччі партійних виборчих програм та обговорюється загально та популістично. З огляду на важливу роль сільського господарства для економіки України цей факт зовсім не тішить. Українським партіям варто було б взяти приклад із партій у Німеччині та приділяти більшу увагу сталому розвитку сільського господарства.